[२०२४] ७ एससीआर १०३१ : २०२४ आयएनएससी ५१९

रोहिणी सुदर्शन गांगुर्डे

वि.

महाराष्ट्र राज्य व अ.प्र.

(फौजदारी अपील क्रमांक २८७७ ऑफ २०२४)

१० जुलै २०२४

[विक्रम नाथ* आणि सतीशचंद्र शर्मा, न्या.]

विचारकरण्याजोगा मुद्दा

वैवाहिक वादाच्या स्वरूपात अपीलकर्ते-आरोपीच्या कथित वर्तनावर भादंवि कलम ३०६ आणि भादंवि कलम १०७ लागू होते का?

हेडनोट्स†

दंड संहिता, १८६० - कलम ३०६, १०७ - अपीलकर्ता आत्महत्या केलेल्या मृताची पत्नी आहे - अपीलकर्ता आणि मृत त्यांनी संयुक्तपणे विकत घेतलेल्या घरात राहत होते - मृत्यूचे कारण 'फाशीमुळे' - मृताच्या आईने भादंवि कलम ३०६ अन्वये एफआयआर दाखल केला - पैशाच्या मागणीमुळे आणि घर तिच्या नावावर हस्तांतरित करण्यासाठी अपीलकर्त्याने केलेल्या छळ आणि मारहाणीमुळे आत्महत्या केल्याचा आरोप -

अपीलकर्त्याने मोबाइलवर अश्लील संदेश ही पाठवले मृत व्यक्तीचा आणि तो त्याच्या आई-वडिलांना भेटू नये आणि त्यांना पैसे देऊ नये असा आग्रह धरत असे - मृताच्या सहकाऱ्याचा जबाब नोंदविला गेला ज्यामध्ये तिने एका घटनेचा उल्लेख केला जेव्हा अपीलकर्ता मृतव्यक्तीला भेटला आणि त्याच्याकडे धावत जाऊन कार्यालयात गोंधळ घातला आणि शिवीगाळ केली - आयपीसीच्या कलम ३०६ अंतर्गत अपीलकर्त्याविरुद्ध आरोपपत्र - आरोपपत्रानुसार, ज्या घरात अपीलकर्त्याने पैशासाठी आणि तिच्या नावे घर हस्तांतरित करण्यासाठी मृतव्यक्तीला त्रास दिला, मृतव्यक्तीला आत्महत्येचा प्रयत्न करण्यास प्रवृत्त केले - अपीलकर्त्याने कनिष्ठ न्यायालयासमोर दोषमुक्तीचा अर्ज केला - ट्रायल कोर्टाने अपीलकर्त्याचा आरोपमुक्तीचा अर्ज फेटाळला - उच्च न्यायालयाने कनिष्ठ न्यायालयाच्या आदेशाविरुद्ध पुनर्विचार अर्ज फेटाळला.

कलम ३०६ आयपीसी हे कलम १०७ आयपीसीसह वाचले पाहिजे जे "उत्तेजन"चा अर्थ स्पष्ट करते - कलम १०७ आयपीसी मध्ये उत्तेजन देण्यासाठी तीन निकष निश्चित केले आहेत: एकतर चिथावणी देणे किंवा 'एखादी गोष्ट करणे'यासाठी सहभाग किंवा जाणीवपूर्वक मदत असणे आवश्यक आहे - हे निकष कलम ३०६ वर लागू करणे म्हणजे आरोपीने त्या व्यक्तीस प्रोत्साहित केले असावे

आत्महत्या करणे किंवा त्या व्यक्तीला आत्महत्येस प्रवृत्त करण्यासाठी इतरांबरोबर कट रचणे किंवा त्या व्यक्तीला आत्महत्येस प्रवृत्त करण्यासाठी जाणीवपूर्वक कृती करणे (किंवा कृती करण्यात अपयशी ठरणे) - आत्महत्येस प्रवृत्त करण्यासाठी किंवा मदत करण्यासाठी आरोपीकडून सकारात्मक कृती केल्याशिवाय शिक्षा होऊ शकत नाही - गुन्हा करण्यासाठी स्पष्ट *पुरुष मार्ग* असणे आवश्यक आहे - कोणताही पर्याय नसताना मृतव्यक्तीला आत्महत्या करण्यास प्रवृत्त करणारी सक्रिय / थेट कृती असणे आवश्यक आहे आणि त्या कृत्याचा हेतू मृतव्यक्तीला अशा स्थितीत ढकलण्याचा असावा की त्याने आत्महत्या केली असावी - न्यायालयाने खटल्यातील वस्तुस्थिती आणि परिस्थिती काटेकोरपणे तपासली पाहिजे आणि आपल्यासमोर जोडलेल्या पुराव्यांचे मूल्यमापन केले पाहिजे जेणेकरून हे शोधले जाईल की अत्याचार आणि छळामुळे पीडितेला जीवन संपवण्याशिवाय दुसरा पर्याय उरला नाही की नाही - घटनेच्या वेळी कोणतीही सकारात्मक कारवाई न करता केवळ छळाचा आरोप ज्यामुळे किंवा सक्ती केली गेली आत्महत्या करणारी व्यक्ती भादंवि कलम ३०६ अन्वये शिक्षा सहन करण्यासाठी पुरेशी नाही - "चिथावणी"देण्याच्या आवश्यकतेसाठी, त्या आशयासाठी वास्तविक शब्द वापरणे आवश्यक नाही, तरीही परिणाम भडकावण्याची वाजवी खात्री लिहिण्यास सक्षम असणे आवश्यक आहे - ज्या प्रकरणात आरोपीने कृत्यांद्वारे किंवा चुकून किंवा

सतत च्या आचरणाने, अशी परिस्थिती निर्माण झाली की मृतव्यक्तीला आत्महत्येशिवाय दुसरा पर्याय उरला नाही, "चिथावणी"असा अंदाज बांधता येईल - प्रत्यक्ष परिणाम होण्याच्या हेतूने रागाच्या भरात किंवा भावनेच्या भरात उच्चारलेला शब्द म्हणजे चिथावणी म्हणता येणार नाही - वस्तुस्थितीनुसार न्यायालयाने भादंवि कलम ३०६ आर/डब्ल्यू एस.१०७ आयपीसीचे तीन घटक उपस्थित नसल्याचे आढळले - अर्जदाराशी मृतव्यक्तीचा वैवाहिक वाद आणि आत्महत्येचा संबंध नाही - सक्रिय भूमिका नाही किंवा मृतव्यक्तीला आत्महत्येस प्रवृत्त करण्यासाठी किंवा मदत करण्यासाठी सकारात्मक किंवा थेट कृती - आत्महत्या करण्यापूर्वी कोणत्याही वेळी मृतव्यक्तीला आत्महत्येस प्रवृत्त केल्याचा आरोप नाही. [पारस ७-१४]

केस लॉ चा हवाला

एस.एस. छीना विरुद्ध विजयकुमार महाजन [२०१०] ९ एससीआर ११११: **[२०१०] १२ एससीसी १९०;***अमलेंदु पाल विरुद्ध डब्ल्यू.बी*[२००९] १५ एससीआर ८३६ **:** [२०१०] १ **एससीसी** ७०७ **;** *रमेश कुमार विरुद्ध छत्तीसगड राज्य* [२००१] सुप ४ एससीआर २४७**:** **[२००१] ९ एससीसी ६१८ – यावर अवलंबून**

गुरुचरण सिंग विरुद्ध पंजाब राज्य [२०२०] ८ एससीआर ७४१**:** **[२०२०]** १० **एससीसी** २०० **- संदर्भित**

कृत्यांची यादी[संपादन]

दंड संहिता, १८६०

कीवर्डची यादी

दंड संहिता, १८६०; एस.३०६ आयपीसी; एस.१०७ आयपीसी; आत्महत्येस प्रवृत्त करणे; उत्तेजन देणे; शह; जवळचा दुवा; वैवाहिक वाद; छळ; *मेन्स* रे.

त्यातून उद्भवलेले प्रकरण

फौजदारी अपील अधिकारक्षेत्र: फौजदारी अपील क्रमांक २८७७ ऑफ २०२४

उच्च न्यायालयाच्या दिनांक ०५.०९.२०२३ च्या अंतिम निर्णय व आदेशातून सीआरएलआरए क्रमांक ४१० मधील मुंबई येथील न्यायालय २०२२

पक्षांची उपस्थिती

आनंद दिलीप लांडगे, पारस यादव, सौ. एस. पाहुणे. पाटील, अपीलकर्त्याचे ॲड. वर्मा, सिद्धार्थ धर्माधिकारी, आदित्य अनिरुद्ध पांडेय, भरत बागला, सौरव सिंह, आदित्य कृष्णा, प्रीत एस. फणसे, आदर्श दुबे, के. के. एल. गौतम, एम. एस. वैशाली नारयाला, मनोज शर्मा, मदन सागर, राजबीर, संजीव मल्होत्रा, ॲड. उत्तरदात्यांसाठी.

सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय / आदेश

न्यायमूर्ती विक्रम नाथ, न्या.

1 सोडा.

2 या अपीलाला आरोपी अपीलकर्ता-रोहिणी सुदर्शन गांगुर्डे यांनी २०२२ च्या फौजदारी पुनरीक्षण अर्ज क्रमांक ४१० मधील मुंबई उच्च न्यायालयाच्या ०५.०९.२०२३ च्या आदेशाला आव्हान दिले आहे. या आदेशाद्वारे उच्च न्यायालयाने २४.०२.२०२२ च्या ट्रायल कोर्टाच्या आदेशाविरोधात अपीलकर्त्याने दाखल केलेला पुनरीक्षण अर्ज फेटाळून लावला आहे. भारतीय दंड संहिता, १८६० च्या कलम ३०६ अन्वये गुन्ह्यातून मुक्त होण्यासाठी अपीलकर्त्याचा आरोपमुक्तीचा अर्ज कनिष्ठ न्यायालयाने फेटाळून लावला होता.[1]

3 या प्रकरणातील वस्तुस्थिती थोडक्यात पुढीलप्रमाणे आहे.

३.१ मृत सुदर्शन गांगुर्डे यांच्या पत्नी असून त्यांनी १७.०२.२०२० रोजी राहत्या घरी गळफास घेऊन आत्महत्या केली. याचिकाकर्त्या पत्नीवर आत्महत्येस प्रवृत्त केल्याचा आरोप आहे आणि अशा प्रकारे आयपीसीच्या कलम ३०६ अंतर्गत त्यांच्यावर आरोप ठेवण्यात आले आहेत. मृताची आई श्रीमती उषा गांगुर्डे यांनी आरोपींकडून शारीरिक व मानसिक छळ होत असल्याची फिर्याद दिली होती.

---

1 थोडक्यात, 'आयपीसी'

३.२ फिर्यादी रोहिणी आणि मृत सुदर्शन यांचे प्रेमसंबंध होते जे दोघांच्या घरच्यांच्या इच्छेविरुद्ध ०९.०३.२०१५ रोजी लग्नात बदलले. कोल्हापुरातील शिंगणापूर येथे हे दाम्पत्य वेगळे राहू लागले. २७.०५.२०१७ रोजी एका मुलाचा जन्म झाला. ही घटना घडली तेव्हा या दाम्पत्याने शिंगणापूर येथे रो हाऊस फ्लॅट खरेदी केला होता. मृताचे आई-वडील आणि कुटुंबीय मुंबईत वास्तव्यास होते. मृत व्यक्ती कोल्हापूर येथील सीपीआर रुग्णालयात समाजसेवा अधीक्षक म्हणून कार्यरत होती. तो आपल्या आई-वडिलांसोबत फिरायला गेला होता.

३.३ १७.०२.२०२० रोजी शिंगणापूर येथील कॉमन हाऊसच्या बाल्कनीत आरोपी पत्नीने ३८ वर्षीय मृत महिलेचा गळफास घेतलेल्या अवस्थेत मृतदेह आढळला. शेजाऱ्यांनी पोलिसांना माहिती दिली. कोणतीही सुसाईड नोट सापडली नाही. शवविच्छेदन अहवालात मृताच्या शरीरावर जखमांच्या खुणा आढळल्या नाहीत. मृत्यूचे कारण 'गळफास घेतल्यामुळे'असल्याचे नमूद करण्यात आले आहे.

३.४ याच दिवशी मृत उषा गांगुर्डे यांच्या आईने फिर्यादीविरोधात भादंवि कलम ३०६ अन्वये फिर्याद दाखल केली असून, पैशांच्या मागणीवरून पत्नी रोहिणी यांनी छळ व मारहाणीला कंटाळून व शिंगापूर येथील घर तिच्या नावे हस्तांतरित करण्यासाठी आपल्या मुलाने आत्महत्या केल्याचा आरोप केला होता. तिचा मुलगा तिला भेटायला

आला असता त्याने आई-वडिलांना भेटू नका आणि पैसे देऊ नका, असा आग्रह धरत पत्नी शिवीगाळ आणि मारहाण करत असल्याचे सांगितले. मे २०१९ मध्ये तिचा पती अशोक गांगुर्डे हा मृताच्या घरी राहिला असता त्याने आरोपी रोहणी तिच्या मुलाला पैसे आणि तिच्या नावे घर हस्तांतरित करण्यासाठी मारहाण व शिवीगाळ करीत असल्याचे सांगितले. या वादातून रोहिणी सांगली येथे आई-वडिलांच्या घरी मृतमहिलेपासून वेगळी राहत होती. फिर्यादीत पुढे म्हटले आहे की, आरोपी मोबाइलवर अश्लील मेसेज पाठवत होता. मृतांचे या सगळ्यामुळे मृतव्यक्तीने आत्महत्या केल्याचा आरोप आहे.

३.५ फिर्यादीव्यतिरिक्त मृत उज्ज्वला सावंत यांच्या एका सहकाऱ्याचाही जबाब नोंदविण्यात आला. त्यांनी १७.१०.२०१९ च्या एका घटनेचा उल्लेख केला जेव्हा अपीलकर्त्याने मृतव्यक्तीची भेट घेतली आणि शिवीगाळ केल्याने त्याच्याकडे धाव घेऊन कार्यालयात गोंधळ घातला. या घटनेला आणखी एक सहकारी बाजीराव आपटे यांनी दुजोरा दिला.

३.६ तर रोहिणी यांनी दिलेल्या जबाबानुसार तिच्या पतीला दारूचे व्यसन होते आणि त्या कारणावरून त्यांच्यात भांडण झाले होते. मृतव्यक्तीने दारू पिण्याची सवय सोडण्याचे आश्वासन दिल्याने त्यांनी तडजोड करण्याचा प्रयत्न केला. या अटीवर त्यांनी सहवास पुन्हा सुरू केला. मात्र, मृतव्यक्तीला या सवयीवर मात करता आली नाही आणि त्याने

अधिक मद्यपान करण्यास सुरुवात केली. मृतव्यक्तीने नैराश्यातून आत्महत्या केली असावी, असा युक्तिवाद याचिकाकर्त्याच्या वकिलांनी केला आहे.

३.७ ०४.११.२०२० रोजी पोलिसांनी आयपीसीच्या कलम ३०६ अन्वये अपीलकर्त्याविरुद्ध आरोपपत्र दाखल केले. आरोपपत्रानुसार, १७.०२.२०२० रोजी सकाळी ७. oo ते ७.३० वाजेच्या दरम्यान शिंगणापूर येथील राहत्या घरात आरोपींनी पैशांसाठी आणि घर हस्तांतरित करण्यासाठी पीडितेचा छळ केला आणि मृताला आत्महत्येचा प्रयत्न करण्यास प्रवृत्त केले.

4 आरोपपत्राच्या आधारे २०२१ चा सत्र खटला क्रमांक १०० कोल्हापूर येथील सत्र न्यायालयात दाखल होऊन निर्णयासाठी प्रलंबित आहे. ०२.१२.२०२० रोजी, अपीलकर्ता-आरोपींनी ट्रायल कोर्टासमोर आरोपमुक्तीचा अर्ज मंजूर केला. २४.०२.२०२२ रोजी ट्रायल कोर्टाने अर्ज फेटाळला. नाराज झालेल्या अपीलकर्त्याने उच्च न्यायालयात फौजदारी पुनरीक्षण अर्जाला प्राधान्य दिले. उच्च न्यायालयाने या आदेशाद्वारे ही दुरुस्ती फेटाळून लावली असून अशा प्रकारे दोषमुक्तीचा अर्ज प्रभावीपणे फेटाळून लावला आहे. त्यामुळे अपीलकर्त्याने त्याला आमच्यासमोर आव्हान दिले आहे.

5 याचिकाकर्त्याने इतर गोष्टींबरोबरच अनेक कारणांवरून सध्याचे अपील दाखल केले आहे, की आत्महत्येस प्रवृत्त करणार् या अपीलकर्त्याने सक्रिय भूमिका बजावल्याचे कोणतेही पुरावे

नाहीत. शिवाय, हे घर अपीलकर्ते आणि मृत यांनी संयुक्तपणे खरेदी केले होते आणि म्हणूनच अपीलकर्त्याच्या नावे घर हस्तांतरित करण्याचा आग्रह धरण्याचा प्रश्नच उद्भवत नव्हता. आत्महत्येपर्यंत मृत व्यक्ती किंवा त्याच्या कुटुंबियांनी अधिकाऱ्यांसमोर कथित छळाविरोधात तक्रार केलेली नाही. त्यामुळे सर्व आरोप खोटे आणि निरर्थक असल्याचे याचिकाकर्त्याने म्हटले आहे.

6 दुसरीकडे, प्रतिवादीच्या वकिलांनी युक्तिवाद केला की कलम 306 आयपीसी अंतर्गत गुन्ह्यासाठी आवश्यक घटक तपासादरम्यान गोळा केलेल्या पुराव्यांमधून स्पष्टपणे तयार केले गेले आहेत आणि म्हणूनच उच्च न्यायालयाने याचिका योग्यरित्या फेटाळली आहे.

7 दोन्ही वकिलांचा युक्तिवाद ऐकल्यानंतर आणि रेकॉर्ड पाहिल्यानंतर आम्हाला असे दिसून येते की अपीलकर्त्याविरुद्ध ट्रायल कोर्टाची कार्यवाही सुरू ठेवण्यासाठी अपीलकर्त्या आरोपीचे कथित वर्तन प्रथमदर्शनी आयपीसीच्या कलम ३०६ ला लागू करते की नाही हा एकमेव प्रश्न तात्काळ खटल्यात निश्चित करणे आवश्यक आहे.

आयपीसीच्या कलम ३०६ आणि कलम १०७ मध्ये असे म्हटले आहे:

> "३०६. ***आत्महत्येस प्रवृत्त करणे-***
>
> *जर एखाद्या व्यक्तीने आत्महत्या केली, तर जो कोणी अशा आत्महत्येस प्रवृत्त करेल, त्याला दहा वर्षांपर्यंत च्या कारावासाची शिक्षा होईल आणि दंडही होऊ*

शकेल.हे आयपीसीच्या कलम १०७ सह वाचले पाहिजे जे उत्तेजन ाचा अर्थ स्पष्ट करते, ज्यात असे लिहिले आहे:

107 एखाद्या गोष्टीला उत्तेजन देणे-

एखादी व्यक्ती एखादी गोष्ट करण्यास प्रवृत्त करते, जी प्रथम.—कोणत्याही व्यक्तीला ती गोष्ट करण्यास उद्युक्त करते; किंवा

दुसरं म्हणजे.—त्या षड्यंत्राच्या अनुषंगाने आणि ती गोष्ट करण्यासाठी एखादी कृती किंवा बेकायदेशीर चूक घडल्यास त्या गोष्टीच्या पूर्ततेसाठी इतर एक किंवा अधिक व्यक्ती किंवा व्यक्तींशी कोणत्याही षडयंत्रात सामील होणे; किंवा

तिसरे म्हणजे.—जाणूनबुजून कोणत्याही कृतीद्वारे किंवा बेकायदेशीर रीतीने ती गोष्ट करण्यास मदत करणे.

स्पष्टीकरण १.—एखादी व्यक्ती जाणीवपूर्वक चुकीची माहिती देऊन, किंवा जाणीवपूर्वक एखादी भौतिक वस्तुस्थिती लपवून जी उघड करण्यास बांधील आहे, स्वेच्छेने कारणे देते किंवा विकत घेते किंवा एखादी गोष्ट घडवून आणण्याचा किंवा खरेदी करण्याचा प्रयत्न करते, त्याला त्या गोष्टीस चिथावणी दिली जाते असे म्हटले जाते.

स्पष्टीकरण २.—जो कोणी एखादे कृत्य करण्यापूर्वी किंवा त्याच्या वेळी त्या कायद्याच्या अंमलबजावणीसाठी काहीही करतो आणि त्याद्वारे त्याचे कमिशन सुलभ करतो, तो त्या कृत्याच्या अंमलबजावणीस मदत करतो असे म्हटले जाते."

8 हे विभाग एकत्र वाचल्यास 'एखादी गोष्ट करण्यास'एकतर चिथावणी किंवा व्यस्तता किंवा हेतुपुरस्सर मदत असावी, असे लक्षात येईल. जेव्हा आपण कलम ३०६ ला हे तीन निकष लागू करतो, तेव्हा याचा अर्थ असा होतो की आरोपीने त्या व्यक्तीला आत्महत्या करण्यास प्रोत्साहित केले असावे किंवा त्या व्यक्तीला आत्महत्येस प्रवृत्त करण्यासाठी इतरांबरोबर कट रचला असावा किंवा त्या व्यक्तीला आत्महत्येस मदत करण्यासाठी जाणीवपूर्वक कृती केली (किंवा कृती करण्यात अपयशी ठरली असेल).

9 एस. एस. छीना विरुद्ध विजयकुमार महाजनया खटल्यात [2] न्यायालयाने आयपीसीच्या कलम ३०६ अन्वये गुन्ह्यासाठी आवश्यक घटकांसह प्रवृत्त करण्याची संकल्पना खालीलप्रमाणे स्पष्ट केली.

"२५. एखाद्या व्यक्तीला चिथावणी देणे किंवा एखाद्या व्यक्तीला एखादी गोष्ट करण्यास जाणीवपूर्वक मदत करणे ही मानसिक प्रक्रिया आहे. आत्महत्येस प्रवृत्त करण्यासाठी किंवा मदत करण्यासाठी आरोपीने सकारात्मक कृती केल्याशिवाय शिक्षा होऊ शकत नाही. विधिमंडळाचा हेतू आणि या न्यायालयाने ठरविलेल्या

2 [2010] 9 एससीआर 1111: (2010) 12 एससीसी 190

खटल्यांचे प्रमाण स्पष्ट आहे की एखाद्या व्यक्तीला भादंविकलम ३०६ अन्वये दोषी ठरवण्यासाठी गुन्हा करण्यासाठी स्पष्ट *नियम* असणे आवश्यक आहे . त्यासाठी सक्रिय कृती किंवा थेट कृतीची ही गरज आहे, ज्यामुळे मृतव्यक्तीने कोणताही पर्याय न पाहता आत्महत्या केली आणि त्या कृत्याचा हेतू मृतव्यक्तीला अशा स्थितीत ढकलण्याचा असावा की त्याने आत्महत्या केली.

10 ***अमलेंदु पाल विरुद्ध डब्ल्यू.बी.***या[3] न्यायालयाने कलम ३०६ चे निकष खालील शब्दांत स्पष्ट केले.

१२. अशा प्रकारे, या न्यायालयाने सातत्याने असे मत नोंदवले आहे की आरोपीला कलम ३०६ आयपीसी अंतर्गत गुन्ह्यात दोषी ठरवण्यापूर्वी, न्यायालयाने खटल्याची वस्तुस्थिती आणि परिस्थिती काटेकोरपणे तपासली पाहिजे आणि पीडितेवर झालेल्या क्रौर्य आणि छळामुळे पीडितेला तिचे जीवन संपवण्याशिवाय दुसरा पर्याय उरला आहे की नाही हे शोधण्यासाठी न्यायालयासमोर जोडलेल्या पुराव्यांचे मूल्यांकन केले पाहिजे. आत्महत्येस प्रवृत्त केल्याच्या प्रकरणात आत्महत्येस प्रवृत्त करण्याच्या प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष कृत्यांचे पुरावे असणे आवश्यक आहे, हेही लक्षात घेतले पाहिजे. केवळ छेडछाडीच्या आरोपावरून आरोपीकडून कोणतीही

3 [2009] 15 एससीआर 836: (2010) 1 एससीसी 707

सकारात्मक कारवाई न होता ज्यामुळे त्या व्यक्तीला आत्महत्येस प्रवृत्त केले किंवा भाग पाडले, तर भादंवि कलम ३०६ नुसार शिक्षा होणे टिकाऊ नाही.

१३. एखाद्या प्रकरणाला भादंवि कलम ३०६ च्या कक्षेत आणण्यासाठी आत्महत्येचा गुन्हा असणे आवश्यक आहे आणि या गुन्ह्यात आत्महत्येस प्रवृत्त करणार् या व्यक्तीने चिथावणी देऊन किंवा आत्महत्येस मदत करण्यासाठी काही कृत्य करून सक्रिय भूमिका बजावली असावी. त्यामुळे आयपीसीच्या कलम ३०६ अन्वये दोषी ठरण्यापूर्वी या गुन्ह्यात आरोपी व्यक्तीने केलेले कृत्य सरकारी पक्षाने सिद्ध करून सिद्ध करणे आवश्यक आहे.

11 रमेश कुमार विरुद्ध छत्तीसगड राज्यया खटल्यात [4]'चिथावणी'चा अर्थ स्पष्ट करताना या न्यायालयाने म्हटले आहे की:

२०. चिथावणी देणे म्हणजे "कृत्य"करण्यास प्रवृत्त करणे, पुढे जाण्याचा आग्रह करणे, चिथावणी देणे, चिथावणी देणे किंवा प्रोत्साहित करणे. "चिथावणी"ची गरज पूर्ण करण्यासाठी, वास्तविक शब्द त्या आशयासाठी वापरले पाहिजेत किंवा "चिथावणी"म्हणजे काय हे आवश्यक नसले तरी आवश्यक आणि विशेषत: परिणामाचे सूचक असणे आवश्यक आहे. तरीही परिणाम भडकावण्याची वाजवी खात्री सांगता यायला हवी. जिथे आरोपीने आपल्या कृत्याने किंवा चुकीने किंवा

4 [2001] सुप 4 एससीआर 247: (2001) 9 एससीसी 618

सततच्या वागणुकीने अशी परिस्थिती निर्माण केली होती की, मृतव्यक्तीला आत्महत्येशिवाय दुसरा पर्याय उरला नाही, अशा परिस्थितीत 'चिथावणी'चा अंदाज लावावा लागू शकतो. प्रत्यक्ष परिणाम भोगावे लागतील असा हेतू न बाळगता रागाच्या भरात किंवा भावनेच्या भरात उच्चारलेला शब्द चिथावणीदेणारा म्हणता येणार नाही.

12 भारतीय दंड संहितेच्या कलम ३०६ आणि १०७ मधील ही तत्त्वे आणि आवश्यक घटकांचा पुनरुच्चार या न्यायालयाने गुरुचरण ***सिंग विरुद्ध पंजाब राज्य या नुकत्याच झालेल्या खटल्यात केला होता***.[५]

13 खालील न्यायालयांनी नोंदवलेली वस्तुस्थिती व पुरावे आणि वैधानिक व न्यायालयीन निकालांद्वारे प्रस्थापित केलेली कायदेशीर स्थिती यांचा बारकाईने विचार केल्यावर आमचे असे मत आहे की, अर्जदाराशी मृतव्यक्तीच्या विवाहातील वैवाहिक वाद आणि आत्महत्या यांचा जवळचा संबंध नाही. अपीलकर्त्यावरील आरोप सिद्ध करण्यासाठी कोणतेही पुरावे गोळा करण्यात सरकारी पक्ष अपयशी ठरला आहे. अपीलकर्त्याने मृतव्यक्तीला आत्महत्येस प्रवृत्त करण्यासाठी किंवा मदत करण्यासाठी कोणतीही सक्रिय भूमिका किंवा कोणतेही सकारात्मक किंवा थेट कृत्य केलेले नाही. तपासादरम्यान तपास अधिकाऱ्याने नोंदवलेल्या तक्रारदाराचा किंवा मृताच्या सहकाऱ्यांचा जबाब अपीलकर्त्याने आत्महत्येस प्रवृत्त

करण्यासाठी कोणत्याही प्रकारची चिथावणी दिल्याचे दर्शवित नाही. पतीने आत्महत्या करण्यापूर्वी मृत महिलेला कोणत्याही वेळी आत्महत्येस प्रवृत्त केल्याचा आरोप याचिकाकर्त्यावर नाही.

14 त्यामुळे कलम १०७ आणि कलम ३०६ आयपीसीच्या तीन आवश्यक गोष्टींपैकी एकही अस्तित्वात नाही.

15 त्यानुसार अपील मंजूर केले जाते. उच्च न्यायालयाचा आदेश रद्द बातल ठरवला जातो. डिस्चार्जचा अर्ज मंजूर आहे.

खटल्याचा निकाल : अपील मंजूर .

†*तयार केलेल्या हेडनोट्स:* अँड्रिता देब, माननीय. सहयोगी संपादक (*पडताळणी :* शादान फरासट, ॲड.)

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वार हा पक्षकारास त्याच्या /तिच्या मातृभाषेत त्याचा अर्थ समजून घेण्यापूरता मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही करणाकरीता कराता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन विश्वासनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पआदन आणि अमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.